

พัฒนาการเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

The Social Network Development of Pattani Bay Conservative Group

ศิรดา เทาะเจริญ¹ เพ็ญพัทธ์ ทองแท้²

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาสาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

² อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

¹Sirada.toei@gmail.com ²Penpuck.t@psu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีพื้นที่ศึกษาคือ ชุมชนสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 12 ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก และอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ชุมชนละ 1 คน จำนวน 12 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและชาวบ้าน ผู้นำศาสนาผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการประจำโครงการทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 13 คน รวม 25 คนด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจงและแบบลูกโซ่ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนาการกลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แล้ววิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) แบบพรรณนาความ และตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation)

ผลการวิจัยพบว่าพัฒนาการเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีสามารถแบ่งได้เป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะก่อตัวของเครือข่าย วัตถุประสงค์ของกลุ่มยังไม่ชัดเจนนัก คนภายนอกเครือข่ายจึงยังไม่ค่อยรู้จักเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมากนัก 2) ระยะการขยายตัวหรือประสานความร่วมมือ สมาชิกเริ่มเกิดการไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดพลังของกลุ่มและเครือข่าย ดึงดูดให้ผู้สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น 3) ระยะการดำเนินงานตามเป้าหมาย สังคมเริ่มรับรู้เกี่ยวกับการทำงานของเครือข่าย ทำให้การประสานงานกับหน่วยงานอื่นทำได้ง่ายขึ้น การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัว และ 4) ระยะภายหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย เป็นระยะที่เครือข่ายจะบริหารจัดการเครือข่ายให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์เพื่อร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน โดยอาศัยบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนหรือแต่ละคู่ความสัมพันธ์มีอยู่

คำสำคัญ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี, พัฒนาการของเครือข่าย, การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม

Abstract

This qualitative research was part of the research project entitled "Social Relationship Network of Pattani Bay Conservative Group" The purpose of the study was to study the social network development of Pattani bay conservative group. The method used in this research was qualitative research by collecting data from document and field data. The study area was 12 surrounding Pattani bay communities which based on Muang district, Nong-Chick district and Ya-Ring district Pattani Province. The target group is composed of 12 principals of Pattani bay conservative group, including 13 samples from the members of Pattani bay conservative group, the villagers of surrounding Pattani bay communities, the religious leaders, and the community leaders. There are overall 25 samples by purposive sampling technique, and snowball sampling technique. Tools used in the research were an in-depth interview, group discussion, and non-participant observation. Then analyzes the data by content descriptive analysis technique.

The research result found that the development of a network of The Social Network Development of Pattani Bay Conservative Group can be divided into four steps

1) The formation of network: The purposes of Pattani Bay Conservative group were unclear, so it was nameless. 2) The expansion of network: The member began to trust each other. Therefore, the group had the power and began to appeal the other ones. 3) The implementation of network: The social began to perceive about their attempts and the benefits of networking. Hence, their works were easiness. 4) After the implementation of network: The network will manage itself to develop the activities and sustainable internal relationship by relying on role and duty of each one.

Keywords Pattani Bay Conservative Group, The Development of Pattani Bay Conservative Group, Social Relationship Network

บทนำ

อ่าวปัตตานีเป็นทรัพยากรชายฝั่งที่สำคัญของจังหวัดปัตตานีและเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยและเอเชียตามประกาศของ IUCN (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) (โครงการศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี, 2540, น. 2) ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านชีวภาพสูงมากที่สุดแห่งหนึ่งในแหลมมลายูและอ่าวไทย เป็นแหล่งสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งต่อชุมชนรอบอ่าวและต่ออุตสาหกรรม การประมงของจังหวัดปัตตานี (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี, 2556) สภาพสังคมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรในอ่าวปัตตานีส่งผลกระทบต่อ (Impact) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ และ ทำให้ทรัพยากรประมงรอบอ่าวปัตตานีมีแนวโน้มลดลงปัญหาหลักคือปัญหาอวนลาก อวนรุน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถจัดการ แก้ไขปัญหาได้

นุกุล รัตนดากุล (2554) จึงสรุปในบันทึกเรื่องเล่าอ่าวปัตตานีว่า ปัญหาอ่าวปัตตานี เป็นปัญหาด้านจริยธรรม トラบโดที่ผู้ใช้อ่าวยังไม่เข้าใจและไม่รู้จักอ่าว เป็นเหยื่อของความโลภ โดยเฉพาะผู้ใช้ประโยชน์จากอ่าวอย่างเบียดเบียน ยังขาดสำนึก ไม่รู้สึกผิด และยังไม่สำนึกบาป ก็ไม่มีหนทางใดที่จะแก้ปัญห่อ่าวได้ ชุกรี หะยีสาแม (2550) พบว่า ชุมชนชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี ใช้ทางเลือกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สามทางเลือกหลัก นั่นคือประการที่หนึ่งการอพยพไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้าน การเลือกวิธีการนี้ แม้อาจจะเป็ทางเลือกที่ใช้มากที่สุด แต่ทว่าทางเลือกดังกล่าวอาจทำให้เกิดปัญหาความมั่นคงของชาติ ปัญหาครอบครัว ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา ประการที่สองการคงอยู่ในชุมชนแต่เลือกที่จะประกอบอาชีพอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการทำประมง ซึ่งทางเลือกนี้จะเห็นได้ว่ามีไม่มากนัก เนื่องจากความไม่ชำนาญในการประกอบอาชีพอื่นที่นอกเหนือจากการประมง และจำนวนอาชีพอื่นๆ ที่มีอยู่นั้นไม่เพียงพอ และประการที่สามการเลือกที่จะคงอาชีพความเป็นชาวประมงอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิม โดยที่กลุ่มชุมชนที่เลือกวิธีการนี้จะเกิดพัฒนาการทางด้านต่างๆ ในการที่จะรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ก่อให้เกิดการร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทำให้ชุมชนบริเวณรอบอ่าวปัตตานี มีพัฒนาการในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาอ่าวปัตตานีที่มีความเข้มแข็งสูงมาก ซึ่งเรียกว่ากลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีภายหลังจากการรวมกลุ่มของชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเพื่อแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากร ก่อให้เกิดการขยายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนรอบอ่าว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน จนเกิดเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่เรียกว่า "เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี" ซึ่งมีบทบาทเด่นชัดในการร่วมมือกับภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งมาโดยตลอด (ชุกรี หะยีสาแม, 2554)

ผลจากการรวมตัวกันก่อตั้งเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อชุมชนท้องถิ่น ช่วยให้ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ทั้งยังเป็นเสมือนสะพานเชื่อมมิตรภาพระหว่างชุมชนให้แน่นแฟ้นอีกทางหนึ่งการผลักดันต่อต้าน การใช้อวนรุน อวนลากในพื้นที่อ่าวปัตตานีของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นตัวอย่างหนึ่งของผลสำเร็จในการรวมพลังของเครือข่าย เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2551 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการออกประกาศ กำหนดห้ามใช้เครื่องมืออวนรุนและอวนลากที่ใช้ประมงเรือยนต์ทำการประมงในพื้นที่อ่าวปัตตานี พร้อมทั้งยังมีการระบุรายละเอียดของจุดพิภักดิ์ที่ห้ามใช้

เครื่องมือดังกล่าวปิดตานีไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ชาวประมงท้องถิ่นสามารถประกอบอาชีพเดิมเพื่อยังชีพต่อไปได้ (ฮัสตัน คูมาลี, 2555) ยิ่งกว่านั้นการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานียังได้ช่วยคืนความสุขให้ชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานีได้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ ชาวบ้านทำกำชำได้ป่าชายเลน ได้ความอุดมสมบูรณ์ กลับคืนมา ได้มีอาชีพ สามารถทำมาหากินอยู่ภายในอ่าวปัตตานี อยู่กับครอบครัวไม่ต้องไปทำงานที่มาเลเซีย สามารถส่งลูกหลานเรียนหนังสือได้จนถึงระดับมหาวิทยาลัย เมื่อลูกหลานเรียนจบก็มักกลับมาทำงานในท้องถิ่นของตน นำความรู้ที่ได้มาช่วยกันพัฒนาชุมชนต่อไป

กล่าวได้ว่าเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่เกิดขึ้น เป็นปรากฏการณ์ความสัมพันธ์และการเอาตัวรอดอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งตรงกับซินส์คค สุวรรณอัจจริย (2549) ได้อธิบายไว้ว่า เครือข่ายทางสังคมมีบทบาทอย่างมากในการนำเสนอช่องทางและโอกาสในชีวิตให้แก่ผู้คน เป็นเสมือนกลไกการช่วยเหลือระหว่างมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกิจกรรมร่วมกัน การขาดแคลนทรัพยากรในสังคมทำให้คนทุกคนพยายามที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้ที่เดือดร้อนด้วยกันเพื่อการผืนกำลังให้ตนสามารถอยู่รอดได้จากความสำคัญของอ่าวปัตตานีที่กำลังประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเล และความสำเร็จของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงพัฒนาการเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ว่าแต่ละชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายได้อย่างไร และมีความสัมพันธ์หรือมีความเป็นมาของเครือข่ายอย่างไร ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Network) มาประยุกต์ในการศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในครั้งนี้

ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจในการรวมกลุ่มกันของชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานีเพื่อผสมผสานกำลังสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยมีเป้าหมายหลักรวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานี ที่เปรียบเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำของชาวประมงปัตตานี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “พัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี” เป็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมของการร่วมพลังของ 12 ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีในลักษณะของเครือข่ายทางสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในท้องถิ่น โดยแรงผลักดันและความร่วมมือของคนในท้องถิ่น นับเป็นการช่วยแก้ไข สร้างธรรมเนียมปฏิบัติ ช่วยให้เครือข่ายได้รับการยอมรับมากขึ้นและนำมาปรับใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ชุมชนละ 1 คน จำนวน 12 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการประจำโครงการทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 13 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง และแบบลูกโซ่ ได้กลุ่มเป้าหมายรวม 25 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีจำนวนทั้งสิ้น 12 ชุมชน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ใน 3 อำเภอ

3.1 อำเภอเมืองปัตตานี ได้แก่ ชุมชนตันหยงลูโละ ชุมชนปาตา และ ชุมชนบ้านบางปลาหมอ

3.2 อำเภอหนองจิก ได้แก่ ชุมชนบ้านบางดาวา ชุมชนบ้านปากบางดาวา ชุมชนบ้านท่ากำชำ และ ชุมชนบ้านโคกม่วง

3.3 อำเภอยะหริ่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านตะโละสะมิแล ชุมชนบ้านตะโละอาโหร์ ชุมชนบ้านคาไต่ะ ชุมชนบ้านปาตานุติ และชุมชนบ้านเทียรยา

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเครือข่ายทางสังคม(Social Network) ของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543, น. 49-57) เกี่ยวกับขั้นตอนวงจรชีวิตของเครือข่ายซึ่งประกอบด้วย 5 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อตัว ระยะขยายตัว ระยะรุ่งเรือง ระยะถดถอย และระยะฟื้นตัว มาปรับให้สอดคล้องกับบริบทของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ต้องการศึกษาพัฒนาการจนนำมาสู่กรอบแนวคิดด้านพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ที่ประกอบด้วยตัวแปรทั้งสิ้น 4 ตัว แปร คือ การก่อตัว การขยายตัวหรือประสานความร่วมมือ การดำเนินงานตามเป้าหมาย และหลังจากดำเนินงานตามเป้าหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องพัฒนาการเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยการเก็บข้อมูล 2 ประเภท คือ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) จากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ชุมชนละ 1 คน จำนวน 12 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หรือ

นักวิชาการประจำโครงการทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 13 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง และแบบลูกโซ่ได้กลุ่มเป้าหมายรวม 25 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นมาของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี วิถีชีวิต และปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 12 ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีผู้วิจัยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และสังเกตความสัมพันธ์ของสมาชิก การประสานผลประโยชน์ของแต่ละเครือข่าย การจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน พฤติกรรมของคนในชุมชน สภาพความเป็นอยู่ ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การประกอบพิธีกรรม และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) แบบพรรณนาความ แล้วตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยการจัดหมวดหมู่ (Typology) และแยกแยะ (Taxonomy) ใช้หลักการเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูลดิบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม กับแนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแยกประเด็นเป็นกรณีและเป็นภาพรวม เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการความเป็นมาของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการตีความ สร้างข้อสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้ทำการบันทึกไว้

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ประกอบด้วย 4 ระยะ ได้แก่

1. ระยะการก่อตัวของเครือข่าย เป็นผลมาจากกระแสทุนนิยมทำให้อ่าวปัตตานีถูกกลุ่มนายทุนใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและให้ทันกับความต้องการของกระแสโลก ทำให้อ่าวปัตตานีไม่สามารถผลิตทรัพยากรสัตว์น้ำให้ทันกับความต้องการของตลาด จึงมีการทำการประมงโดยใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและทำลายสัตว์น้ำอย่างอวนลาก-อวนรุน ขยายการผลิตสัตว์น้ำโดยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง จึงเกิดการทำลายป่าชายเลน การจับจองพื้นที่ทะเลอุตสาหกรรมการประมงและสัตว์น้ำชายฝั่ง เกิดการขยายพื้นที่เขตอุตสาหกรรมและการทิ้งน้ำเสีย โดยมีได้รับผิดชอบบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้ง นโยบายการพัฒนาประเทศที่ไม่เข้าใจธรรมชาติและระบบนิเวศ เกิดการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ลงในอ่าวปัตตานี และชายฝั่งตลอดแนวของอ่าวปัตตานี หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดแม่น้ำปัตตานีและคลองสาขาต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีส่วนกระทำต่ออ่าวปัตตานี จนเกินความสามารถและศักยภาพของอ่าวปัตตานี สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีและอ่าวไทยดังกล่าวที่ว่า

"...ตัวผมทำงานอ่าวมาตั้งแต่รุ่นบุกเบิก สิ่งที่เห็นคืออ่าวโดนทำร้ายมาตลอด มนุษย์เองใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในอ่าว แต่ไม่ได้คิดจะอนุรักษ์กันบ้างเลย ยังมีเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายอย่างพวกอ้ายโง่ อวนลาก อวนรุน ด้วยระบบนิเวศอ่าวยิ่งแย่ไปกันใหญ่ ไหนจะน้ำเสียจากพวกโรงงานอุตสาหกรรมอีก.."

(นุกุล รัตนดากุล, สัมภาษณ์ 16 กุมภาพันธ์ 2559)

หลังจากประสบปัญหาาระบบนิเวศอ่าวถูกทำลาย และปัญหาที่ไม่สามารถพึ่งพิงเจ้าหน้าที่ตำรวจให้จับกุมเรือประมงผิดกฎหมายได้ ชาวบ้านชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานีจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อต่อต้านเรืออวนลากอวนรุน โดยมีชุมชนบ้านคาโตะเป็นชุมชนศูนย์กลางการก่อกำเนิดภายหลังการรวมตัวได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น เมื่อชาวบ้านในตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง รวมตัวกันประมาณ 100 คน มีเรือประมาณ 40-50 ลำ เข้าไปยังและเผาเรืออวนลาก อวนรุนในอ่าวปัตตานี จนทำให้ลูกเรือเสียชีวิตไป 4 คน หลังจากเหตุการณ์ในครั้งนั้น เรืออวนลาก อวนรุน ได้หายไปจากอ่าวปัตตานี แต่ไม่นานนายทุนเจ้าของเรืออวนลาก อวนรุนก็กลับเข้ามาสร้างปัญหาภายในอ่าวอีก ดังคำกล่าวที่ว่า

"...วันนั้นผมเองก็ไปกับพวกเขาด้วยนะ คนแหลมโพธิ์ไปกันเป็นร้อย เรือตั้ง 40-50 ลำ ยังจำได้เลยว่าพวกเรามีการยิงกัน แล้วก็เผาพวกเรืออวนลาก อวนรุนของนายทุนที่จอดไว้ จำได้ว่าลูกเรือตายไป 4 คน หลังจากนั้นเหตุการณ์วันนั้น พวกเรืออวนลาก อวนรุน ก็หายไป แต่หายไปไม่นานนะ สักพักพวกนายทุนก็เอาเข้ามาอีก เลยกลายเป็นปัญหาเหมือนเดิมอีก.."

(ยากาเรีย อีซอ, สัมภาษณ์ 25 กุมภาพันธ์ 2559)

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายทางสังคมในประเด็นวงจรชีวิตของเครือข่าย ของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543, น. 49-57) ที่กล่าวถึง ขั้นตอนวงจรชีวิตของเครือข่ายระยะที่ 1 คือ ระยะก่อตัวของเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีมองเห็นปัญหาและความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรในอ่าวปัตตานี และได้รับการกระตุ้นหรือจูงใจจากผู้นำชุมชนให้มารวมกลุ่มกัน แต่สมาชิกยังมีจำนวนน้อย จำกัดเพียงบางกลุ่มหรือบางพื้นที่เท่านั้น ระยะนี้วัตถุประสงค์ของกลุ่มยังไม่ชัดเจนนัก ระบบบริหารมีลักษณะไม่เป็นทางการ คนภายนอกเครือข่ายจึงยังไม่ค่อยรู้จักเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมากนัก

ในประเด็นที่ชาวบ้านชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ไม่สามารถพึ่งพาเจ้าหน้าที่ของรัฐในการแก้ไขปัญหาทำให้เกิดการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาตนเอง บางครั้งเกิดการปะทะใช้กำลังระหว่างกลุ่มนายทุนกับชาวบ้าน เกิดเหตุการณ์การเสียชีวิตขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะเรื่องการจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่ (New Public Governance) ของ Elke Löffler (2005 อ้างถึงในปริดา วานิชภูมิ, 2556) ซึ่งมีรากฐานมาจากทฤษฎีเครือข่าย (Network Theory) และทฤษฎีสถาบัน (Institutional Theory) โดยมีทัศนะว่าสังคมมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย ทำให้ปัญหาของส่วนรวมมีอาจแก้ไขได้โดยการใช้อำนาจรัฐเพียงฝ่ายเดียว หากแต่ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย อาทิ พลเมือง นักธุรกิจ อาสาสมัคร สื่อมวลชน ฯลฯ และใช้กลไกการไกล่เกลี่ย (Mediation) การชี้ขาด (Arbitration) และการกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) มีการใช้ทั้งกฎที่เป็นทางการ ได้แก่ รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และระเบียบต่างๆ และกฎที่ไม่เป็นทางการ เช่น หลักจริยธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ ประเพณี โดยถือว่ากฎต่างๆ มิได้ตายตัวเสมอไป แต่ยังคงเปิดช่องว่างให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถต่อรองเพื่อเปลี่ยนกฎดังกล่าวได้ อีกทั้งการจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่นี้ได้ให้ความสำคัญกับความร่วมมือตามกลไกของเครือข่าย (Network Mechanism) ให้ความสนใจคุณค่าของกระบวนการปฏิสังสรรค์ เช่น ความโปร่งใส ความซื่อตรง และผล

การศึกษาในระยะการก่อตัวนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่ ของ R.A.W. Rhodes (1996 อ้างถึงในปริดา วณิชภูมิ, 2556) ซึ่งระบุว่าระบบสังคมแบบ Cybernetic (Cybernetic System) นั้นอำนาจอิทธิพลจะกระจายอยู่ในหลากหลายแหล่ง และเกิดความเหลื่อมซ้อนกันจนมีอาจแยกขาดออกจากกันได้ระหว่างภาคีสาธารณะ เอกชน รัฐบาล ภาคอาสาสมัคร ฯลฯ ความเหลื่อมซ้อนดังกล่าวปรากฏให้เห็นในระบบการกำกับตนเอง (Self-Regulation) การกำกับร่วมกัน (Co-Regulation) และการเป็นหุ้นส่วน/ภาคีระหว่างภาครัฐกับเอกชน (Public-Private Partnerships) เป็นต้น นำมาสู่การกำเนิดเครือข่ายที่มีการจัดตั้งตนเอง (Self - Organizing Network) เพื่อแก้ไขปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

2. ระยะการขยายตัวหรือประสานความร่วมมือภายหลังจากการรวมกลุ่มของชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ชุมชนบ้านดาโต๊ะ ต่อมาได้เกิดการขยายตัวของกลุ่มครอบคลุมไปทั้ง 3 หมู่บ้านของตำบลแหลมโพธิ์คือ บ้านตะโละสมิแล บ้านบูติกำปง และบ้านปาตาบูดีในช่วงนั้น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีได้เข้าร่วมมือกับชาวบ้านจัดทำโครงการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ คือโครงการปลูกป่าในหัวใจคน ที่บ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ดังคำกล่าวที่ว่า

*"...พอเรารวมตัวกันได้ที่ดาโต๊ะ แล้วขยายไปทั่วแหลมโพธิ์
มีบ้านตะโละสมิแล บ้านบูติกำปง แล้วก็บ้านปาตาบูดี
ตอนนั้น มอ.เข้ามาทำโครงการปลูกป่าที่บ้านดาโต๊ะ..."*

(ยากาธิยา อีซอ, สัมภาษณ์ 25 กุมภาพันธ์ 2559)

นุกูล รัตนดากุล (สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2559) กล่าวว่า ในขณะที่ตนเองเป็นอาจารย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีโอกาสได้ลงพื้นที่บริเวณชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเพื่อสำรวจงานในอ่าวปัตตานี ทำให้ได้รับรู้ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านเกี่ยวกับเรืออวนลาก อวนรุน จากนั้นได้มีการประสานกับสมาคมหยาดฝน ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกที่ทำงานเกี่ยวกับการรณรงค์ต่อต้านเรืออวนลาก อวนรุนกับชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ให้เป็นองค์กรพี่เลี้ยง สอนการทำงานแบบกลุ่มและวิธีการเคลื่อนไหวกับกลุ่มชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี นำแกนนำชาวบ้านจากชุมชนรอบอ่าวปัตตานีไปศึกษาดูงาน เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำงานและการดำเนินการเคลื่อนไหวก่อนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนที่จังหวัดตรัง จากนั้นได้นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับบริบทพื้นที่ของตนเองรอบอ่าวปัตตานี ด้วยการทำกิจกรรมการอนุรักษ์ที่หลากหลาย เช่น การนำสื่อมวลชนมาทำข่าว การทำวิจัยและหนังสือการรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล การประสานการทำงานร่วมกับภาครัฐ การชุมนุม ผลักดันในเชิงนโยบาย จนที่สุดแล้วนำไปสู่การรวมกลุ่มเครือข่ายของชุมชนประมงพื้นบ้านจัดตั้งเป็น สมาพันธ์ประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีดังคำกล่าวที่ว่า

"...ตอนนั้นผมเป็นอาจารย์ ฝีมือเตอร์ไซค์ตั้งใจมาคุนกรอบๆ อ่าว เลยจี่มาเรื่อยๆ ผ่านหมู่บ้านไหนแถวๆ รอบอ่าวก็ได้คุยกับชาวบ้าน พวกเขาบอกเหมือนกันเลย ว่าเรืออวนลาก อวนรุน สร้างปัญหาให้กับพวกเขามาก ทำให้ทำมาหากินลำบาก คำบอกเล่าพวกนี้ ผมเลยคิดว่า อยากจะช่วยชาวบ้าน อยากแก้ไขปัญหากวนนี้..."

(นุกูล รัตนาคกุล, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2559)

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายทางสังคม ในประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ตามแนวคิดของScheunigEberherd (1994 อ้างถึงใน นฤมล นิราธร, 2542) ที่ว่าในการขยายตัวของเครือข่ายจำเป็นต้องอาศัยการมีอุดมการณ์และความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น การมีมิตรภาพใกล้ชิด มีสายสัมพันธ์ระหว่างกัน ผ่านกระบวนการทำงาน ความสำเร็จ ความล้มเหลวร่วมกัน และร่วมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา และการเสริมสร้างพลังการทำงาน ได้แก่ การสนับสนุนในองค์กร เครือข่ายได้มีโอกาสแสดงความสามารถ ตลอดจนใช้วิจารณ์ญาณของตนในการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งในระยะการขยายตัวหรือประสานความร่วมมือเป็นระยะที่สมาชิกเริ่มเกิดการไว้วางใจซึ่งกันและกัน มั่นใจว่ากลุ่มที่เกิดขึ้นจะสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการได้ ทำให้เกิดพลังของกลุ่มและเครือข่าย วัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายเริ่มชัดเจนมากขึ้น จึงดึงดูดให้คนสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น ทำให้เครือข่ายเริ่มขยายตัวในเชิงปริมาณ

นอกจากนั้นผลการศึกษาลักษณะการขยายตัวของเครือข่ายในระยะนี้ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดเงื่อนไขการขยายตัวของการจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่ (New Public Governance) ตามแนวคิดของ G. ShabbirCheema (2005อ้างถึงในสร้อยัญญา จุฑานิล, 2556) ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยเงื่อนไขสำคัญ 4ประการในการขยายตัวของการจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่ ได้แก่ 1) ปัญหาสังคมมีลักษณะที่ซับซ้อน และขอบเขตขยายออกไปอย่างกว้างขวาง เกินกว่าขีดความสามารถของภาครัฐที่จะจัดการได้ อีกทั้งภาครัฐยังมีทรัพยากรและงบประมาณไม่เพียงพอที่จะจัดสรรสำหรับให้บริการแก่ประชาชน (ที่ปัญหาและความต้องการของพวกเขาได้เพิ่มขึ้นและขยายขอบเขตไปอย่างมาก) ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง 2) ประชาชนไม่พอใจในคุณภาพของบริการที่รัฐจัดให้ และไม่พอใจที่รัฐให้บริการแก่ประชาชนอย่างเชื่องช้าและไม่ทั่วถึง ขณะเดียวกันพวกเขามีความต้องการและมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินงานสาธารณะ รวมทั้งจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพสูงด้วยตัวของพวกเขาเอง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการอันมีลักษณะเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ชุมชนจึงต้องเป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง 3)กระแสความคิดที่ปฏิเสธการจัดตั้งระบบราชการแบบดั้งเดิม รวมทั้งองค์กรอื่นๆ ที่มีขนาดใหญ่ภายใต้ความเชื่อเกี่ยวกับความประหยัดในขนาด (Economy of Scale)ทำให้เกิดการลดขนาดในองค์กร และการตัดงบประมาณ เหตุนี้จึงทำให้พื้นที่ในการทำงานและการให้บริการสาธารณะของภาครัฐย่อมหดแคบลงตามไปด้วย ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวย่อมส่งผลให้เกิดพื้นที่ว่างสำหรับภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และชุมชนต่างๆ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็น "ภาคี" เพื่อแบ่งเบาภาระของภาครัฐ 4) การพัฒนาความ

เข้มแข็งของภาคประชาสังคม โดยพยายามเข้าร่วมเป็นภาคีกับภาครัฐในการพัฒนาในด้านต่างๆ ทำให้เกิดการตรวจสอบ ถ่วงดุลอำนาจ และสร้างความขัดแย้งขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้ภาครัฐและสังคมต้องปรับตัวต่อสถานการณ์ดังกล่าว พร้อมเปิดใจกว้าง ออกล้นต่อความแตกต่างที่หลากหลาย ซึ่งจะทำให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งให้บรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะสามารเปลี่ยนพลังความขัดแย้งไปสู่ความร่วมมือ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของทุกๆ ฝ่ายได้

3. ระยะเวลาดำเนินงานตามเป้าหมายช่วงปลายปี พ.ศ.2535 ชุมชนบ้านคาโตะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง ซึ่งเป็นหนึ่งในชุมชนเครือข่ายสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ได้มีการแยกตัวจัดตั้งกลุ่มใหม่คือ “กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี” เนื่องจากเห็นว่าอ่าวปัตตานีมีปัญหาหลายประเด็นที่จำเป็นจะต้องดูแลเฉพาะมิใช่มีแต่ปัญหาเรื่องอวนลาก อวนรุนอย่างเดียวเท่านั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมิกลุ่มดูแลต่างหาก ดังคำกล่าวที่ว่า

“...อ่าวไม่ได้มีแต่ปัญหาอวนลาก อวนรุน มันมีปัญหามากกว่านั้น
คนแหลมโพธิ์เห็นว่าถ้าเรารวมกันเป็นสมาพันธ์ประมงอย่างเดียว
เราคิดว่าอาจแก้ไขปัญหาได้ไม่ทันการณ์ เลยขอแยกตัวออกมา
ตั้งกลุ่มของเราเองจนเกิดเป็น กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี...”

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 19 มีนาคม 2559)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 กลุ่มได้ขยายความร่วมมือไปยังอำเภอปานะระ อำเภอนงจิก และอำเภอเมืองปัตตานี จนถึงพ.ศ. 2554 กลุ่มมีสมาชิกประมาณ 3,000 คน ประกอบด้วยชุมชนสมาชิกทั้งหมด 12 หมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานี ได้แก่ ชุมชนบ้านคาโตะ บ้านตะโละสะมิแล บ้านบูติกาปัง ตำบลแหลมโพธิ์ บ้านตะโละอาโหร์ ตำบลตะโละกาโปร้ บ้านเทียรยา ตำบลตาเกาะ อำเภอยะหริ่ง บ้านบางดาวา บ้านปากบางดาวา ตำบลบางดาวา บ้านท่ากำช้า ตำบลท่ากำช้า บ้านโคกม่วง ตำบลตุง อำเภอนงจิก บ้านตันหยงลูโละ บ้านปาตา ตำบลตันหยงลูโละ บ้านบางปลาหมอ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี อีกทั้งขยายความสัมพันธ์ไปยังชุมชนชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานี แม่น้ำยะหริ่ง และเขตป่าสันทราย ทำให้เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีเครือข่ายเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขอีก 13 หมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำสายบุรี ในนามขององค์กรพิทักษ์ลุ่มน้ำสายบุรี โดยมีโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นองค์กรพี่เลี้ยง ต่อมาสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้ขอลอนตัวออกไป 1 ชุมชน คือชุมชนบ้านปาตาบูดี ทำให้สมาชิกเครือข่ายทั้งสิ้นมีจำนวน 12 ชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...กลุ่มเครือข่ายอ่าวของเราขยายออกไปเรื่อยๆ
ชุมชนรอบอ่าวได้เข้ามาเป็นสมาชิกกันเกือบหมด
มีกลุ่มลุ่มน้ำสายบุรี กลุ่มป่าสันทราย ร่วมด้วย...”

(ดอเลาะ เจ๊ะเต, สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2559)

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม ในประเด็นเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคม ของ กมลรัฐ อินทรทัศน์ และพรทิพย์ เย็นจะบก (2547) ซึ่งแบ่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความสัมพันธ์ด้านกายภาพ (Physical Relationship) และความสัมพันธ์ทางด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและจิตใจ (Climate or Social-Psychological Relationship) โดยความสัมพันธ์จะพัฒนาขึ้นได้จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขต่างๆ ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางสังคมและจิตใจ การสร้างบรรยากาศของการสื่อสารให้เอื้อและสนับสนุน 2) ระยะเวลาในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน เวลาจะเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ความสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น ยิ่งเวลานาน ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถจำแนกได้เป็น 2 แบบคือ แลกเปลี่ยนข้อมูลกันในแนวกว้าง (Breadth) และ แลกเปลี่ยนข้อมูลกันในแนวลึก (Depth) 4) การไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ 5) ความรักและการควบคุมซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ได้ใน 2 แบบ คือ การพึ่งพาอาศัยกันและกัน คือ ทั้งสองฝ่ายได้รับการตอบสนอง จุดมุ่งหมายร่วมกันจากความสัมพันธ์และได้รับผลประโยชน์ทั้งคู่ ซึ่งจากผลการศึกษาในระยะการดำเนินงานตามเป้าหมาย เป็นระยะที่เครือข่ายได้ดำเนินงานมาในระยะเวลาหนึ่งแล้ว เกิดความเข้มแข็ง จึงมีการสานต่อและเชื่อมโยงกับฝ่ายต่างๆ ในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่างๆ เริ่มมีการวางแผนขยายเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ชื่อเสียงของเครือข่ายเริ่มเป็นที่รู้จักของสังคม สังคมเริ่มรับรู้เกี่ยวกับการทำงาน กิจกรรม และวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของเครือข่าย ทำให้การประสานงานกับหน่วยงานอื่นทำได้ง่ายขึ้น ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัว

4. ระยะเวลาหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมายเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เริ่มก่อตั้งทำงานฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลและร่วมแก้ไขปัญหาคอนกรีตชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่ปี 2535 โดยทำตามลำพังบ้าง ร่วมกับภาครัฐบ้างรวมทั้งร่วมทำงานในพื้นที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันในเชิงนิเวศลุ่มน้ำกับเครือข่ายในระบบนิเวศนั้นๆ เพื่อเชื่อมโยงสู่การแก้ปัญหา ป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทั้งระบบ โดยมีโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นองค์กรประสานงาน และเป็นองค์กรพี่เลี้ยงในพื้นที่ ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนสามารถดูแลรักษาและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดการจัดการอ่าวปัตตานีร่วมกับภาครัฐระดับหนึ่ง จนเมื่อเกิดกระแสการสร้างองค์กรชุมชนเข้มแข็ง เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงเป็นต้นแบบของการทำงานชุมชนเข้มแข็ง และเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ บุคลากรและสมาชิกของเครือข่าย ได้กลายเป็นแกนนำสำคัญในการเยียวยาความสูญเสียจากสถานการณ์และเป็นต้นแบบของการทำงาน โดยยึดหลักสันติวิธี เหตุนี้เองเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงค่อนข้างเชื่อมั่นทิศทางการและประสบการณ์ที่ผ่านมาและต้องการดำรงกิจกรรมในแนวทางเช่นนี้ต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า

"...โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำจะช่วยเป็นที่เลี้ยง ประสานงาน ดูแลเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวมาตลอด ด้วยเหตุนี้เลยทำให้กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวเข้มแข็ง เป็นที่พึ่งของชุมชนได้ยามเกิดปัญหา..."

(สมศักดิ์ บัวทิพย์สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2559)

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ของกรูณา ใจใส (2552) ที่ว่าในเครือข่ายทางสังคมจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนหรือแต่ละคู่ โดยที่แต่ละบุคคลนั้นมิได้มีเพียงบทบาทเดียว แต่มีหลายบทบาทที่จะต้องแสดงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นบุคคลสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันได้ทั้งในบทบาทเดียว (Single Role) หรือหลายบทบาท (Multiple Roles) อาจเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (Uniplex or Single-Relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน ตามลำดับ ซึ่งบทบาทแต่ละบทบาท จะมีปทัสถานและความคาดหวังเป็นตัวชี้นำแนวทางพฤติกรรมและในระยะหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย เครือข่ายก็จะบริหารจัดการเครือข่ายให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์เพื่อร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน โดยอาศัยบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนหรือแต่ละคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ต่อไป

ดังนั้นอาจกล่าวถึงผลการศึกษาถึงพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในภาพรวมได้ว่าการรวมตัวของชุมชนรอบอ่าวปัตตานีในนามเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนั้น มีลักษณะของความเป็นภาคีความร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเป็นสถาบัน (Institution) ขึ้น ตามแนวคิดสถาบันนิยม (Institutionalism) ของ Peters B. Guy (2005 อ้างถึงในณัฐพงศ์ พิณแสน, 2554) ซึ่งกล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะถูกกำกับโดยบริบทเชิงสถาบันที่คอยจัดความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม โดยอาศัยกฎ ระเบียบ กติกาและบรรทัดฐานที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของสมาชิก สมาชิกจะแสดงพฤติกรรมผ่านสถานภาพและบทบาทของตัวเองออกมาเป็นหน้าที่ของตน เช่นเดียวกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งมีลักษณะของความเป็นสถาบันนิยม ที่มีวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และกำหนดกฎระเบียบ กติกาต่างๆ ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายไว้อย่างชัดเจน ทำให้สมาชิกเครือข่ายแต่ละคนปฏิบัติหน้าที่แตกต่างกันไปตามสถานภาพและบทบาทของตนเอง วัตถุประสงค์และข้อกำหนดต่างๆ ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่กำหนดขึ้นนั้น มิได้มุ่งเพื่อกิจการเฉพาะกิจ เพราะเครือข่ายมุ่งให้การอนุรักษ์ทรัพยากรและระบบนิเวศในอ่าวปัตตานีเกิดขึ้นอย่างมั่นคงถาวร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสถาบันนิยมของ March and Olsen (1989อ้างถึงในปริดา วานิชภูมิ, 2556) ที่กล่าวว่า สถาบันมีไว้เพื่อดำรงอยู่และสืบทอดอย่างถาวร ไม่ใช่เพื่อการเฉพาะกิจ

เมื่อนำบริบทของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดสถาบันนิยม และแนวคิดเกี่ยวกับความคิดระบบสังคมของ Talcott Parsons (สุภางค์ จันทวานิช, 2551, น.164) แสดงให้เห็นชัดเจนว่ากระบวนการกลายเป็นสถาบันของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีความสอดคล้องตรงตามแนวคิดการกลายเป็นสถาบันของ Parsons ที่ว่า การกลายเป็นสถาบันเป็นทั้งกระบวนการและโครงสร้างทางสังคม โดยมีขั้นตอนคือผู้กระทำ (สมาชิกชุมชนรอบอ่าวปัตตานี และสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี) มีภูมิหลังที่ทั้งแตกต่างและคล้ายคลึงกัน เข้าสู่ความสัมพันธ์ทางสังคม มีการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสถานภาพ และบทบาทต่างๆ ในช่วงนี้บรรทัดฐานทางสังคมจะก่อรูปขึ้น จากนั้นผู้กระทำจะปรับการขัดเกลาทางสังคมที่ได้รับมาก่อนเข้าหากัน ซึ่งทำให้บรรทัดฐานเหล่านั้นจะถูกนำมาปรับเป็นแนวทางการขัดเกลาเข้าหากันของผู้กระทำ ขณะเดียวกันก็ถูกหล่อหลอมโดยวัฒนธรรม บรรทัดฐานเหล่านี้จะทำหน้าที่ควบคุมระหว่างกัน ทำให้เกิดเสถียรภาพขึ้น จนกล่าวได้ว่าการกระทำระหว่างกันกลายเป็นสถาบันขึ้นมาแล้วโดยสมบูรณ์ สถาบันที่เกิดขึ้นจะเป็นมาตรฐานของเครือข่ายกลุ่ม

อนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรและระบบนิเวศในอ่าวปัตตานี และมีหน้าที่ที่ทำให้สังคมโดยรวมดำรงอยู่ได้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ควรตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบจากปัญหาทรัพยากรในอ่าวปัตตานี โดยเฉพาะการได้รับความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางชายฝั่งของอ่าวปัตตานี
- 2) ชุมชนควรเปิดโอกาสและเห็นความสำคัญของกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในฐานะที่เป็นเครือข่ายพิทักษ์ทรัพยากรรอบอ่าวปัตตานี ไม่ควรต่อต้าน หรือกีดกันการทำงาน ควรให้กำลังใจและสนับสนุนการปฏิบัติงานของเครือข่ายในสิ่งที่ถูกต้อง
- 3) เจ้าหน้าที่ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือในการดำเนิน โครงการและกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี รวมทั้งสนับสนุนทั้งงบประมาณและความรู้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
- 4) ควรนำข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่มีต่อการจัดการปัญหาด้านทรัพยากรชายฝั่งของอ่าวปัตตานี มาผลักดันเป็นข้อกำหนด หรือกฎหมาย เพื่อนำมาใช้ในการดูแลและแก้ไขปัญหาในอ่าวปัตตานีอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- 1) ควรศึกษาเกี่ยวกับกลไกของชุมชนรอบอ่าวปัตตานีในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลรอบอ่าวปัตตานี รวมถึงแนวทางการใช้ทรัพยากรในอ่าวปัตตานีที่เป็นมิตรต่อระบบนิเวศ หรือสิ่งแวดล้อม
- 2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีประสบความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายหรือความยั่งยืนของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

เอกสารอ้างอิง

- กรมรัฐ อินทรทัศน์ และพรทิพย์ เย็นจะบก. (2547). *การพัฒนาองค์ความรู้ การสื่อสารเพื่อสุขภาพ (Health communication)*. กรุงเทพฯ: โครงการการพัฒนาองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาพ สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กรรณา ใจใส. (2552). *ศักยภาพและพลังในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จทางการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ซัคเซส มีเดีย.

- โครงการศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี.(2540).รายงานผลการสำรวจศึกษาสถานะนิเวศวิทยาทางการประมงบริเวณอ่าวปัตตานี. ปัตตานี:คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชินศักดิ์ สุวรรณอัจฉริย. (2549). *เครือข่ายทางสังคม: ปรากฏการณ์ความสัมพันธ์และการเอาตัวรอดของมนุษย์*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชูกรี หะยีสามแม. (2550). *สถานภาพทรัพยากรประมงและความสัมพันธ์กับการประมงพื้นบ้านในพื้นที่อ่าวปัตตานี*. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- ชูกรี หะยีสามแม. (2554). *อ่าวปัตตานีข้อเท็จจริงและความท้าทาย. จดหมายข่าวศรีตรัง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. 34(7); 4-6.
- ณัฐพงศ์ พันธเสน. (2554). *ภาคีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนกับประสิทธิผลของนโยบายส่งเสริมการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานหมุนเวียน*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นุกูล รัตนดากุล (2554). *บันทึกเรื่องเล่าอ่าวปัตตานี*. ปัตตานี: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- นฤมล นิราทร. (2543). *การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ*. กรุงเทพฯ: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก องค์การแรงงานระหว่างประเทศ
- ปรีดา วานิชภูมิ. (2556). *ความสำเร็จของการจัดการภาคีสาธารณะในกรณีป่าชุมชน จังหวัดระยอง*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกริก.
- สร้อยญา จุฑานิล. (2556). *การบริหารเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี.(2556). *ข้อมูลทางชีวภาพของอ่าวปัตตานี*. (ม.ป.ท.).
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัสสัน คูมาลี. (2555). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บุคลากร

- คอเลาะ เจ๊ะแต.(กรรมการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านดาโต๊ะ). 2559. ให้สัมภาษณ์ 6 เมษายน.
- นุกูล รัตนดากุล. (อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี). 2559. ให้สัมภาษณ์. 16 กุมภาพันธ์.
- มะรอนิง สาและ.(สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านบุดีกัมปง). 2559. ให้สัมภาษณ์. 19 มีนาคม.
- ยาคารียา อีซอ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านตะไล๊ะสะมิแล). 2559. ให้สัมภาษณ์. 25 กุมภาพันธ์.
- สมศักดิ์ บัวทิพย์. (อดีตผู้ช่วยวิจัยในโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำอ่าวปัตตานี). 2559 ให้สัมภาษณ์. 7 เมษายน.
- สอมะ ยูโซะ. (รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านท่ากำชำ). 2559. ให้สัมภาษณ์. 17 มีนาคม.